

Litteratur

ÖRJAN BJÖRKHEM:

Ett läsäventyr

Vilhelm Moberg som berättare är ett ämne som länge väntat på sin författare. I en nyutkommen bok antar docent Gunnar Eidevall utmaningen (Berättaren Vilhelm Moberg. Norstedts, cirkapris 39 kr). Gunnar Eidevall har så sent som 1974 disputerat på en avhandling om Vilhelm Mobergs emigrantepos och är därför väl skickad för uppgiften.

Här står emellertid inte emigrantforskaren Moberg utan bygdeskildraren Ville i Momåla i centrum. Den store epikern gjorde sina första lärospån som författare av bygdeberättelser i landsortspressen. Eidevall visar hur Moberg, när han väl en gång funnit en expressiv situation, utnyttjar den åter och åter igen. När Karl Oskar i *Utvandrarna* under nödåret kastar en mager hösud mot skyn med ropet: "Har du taet då annra höet, så kan du ta detta också", upprepas en historia som inte bara återfinnes i *Raskens* utan också i en av Ville i Momålas berättelser.

Eidevall går lyhört genom större delen av Vilhelm Mobergs produktion och antecknar paralleller mellan de olika verken. Moberg kastade uppenbart sällan bort en god historia genom att bara använda den en gång. Men funktionen förändras. Episoden med hösudden figurerar i berättelsen närmast som en färgstark detalj, i *Raskens* som ett mer näraliggande exempel, medan den utspelas i stället för att bara berättas i *Utvandrarna*. Historien är emellertid densamma, och Guds straffdom drabbar lika ovevkligt i alla tre fallen.

Men i *Utvandrarna* är episoden inte bara en expressiv detalj utan växer till en mäktig symbolhandling, som uttrycker Karl Oskars trots i blyxtbelysning. Genom Eidevalls forskning framstår Mobergs författarskap som en obruten utveckling. Bygdeskildraren Ville i Momåla har integrerats med epikern Vilhelm Moberg.

Moberg säger att han ibland ångrat allting han skrivit som inte handlat om Kärleken och Döden – och som en konsekvens blir också de två kapitel som Eidevall ägnat dessa

ämnena de mest läsvärda i den lilla studien. Men ibland verkar det som om Moberg med sitt uttalande lyckats lura Eidevall att tillmäta kärleken en alltför stor betydelse i författarskapet. Inte ens "Mans kvinna" har kärlekens naturkraft som huvudtema utan individens som samhällets livegne.

Det är också här som Eidevall lämnar sitt bestående bidrag till Mobergforskningen. I kapitlet "Individen och samhället" visar han övertygande hur Moberg i sin samhällskritik alltid koncentrerar sig på individen: "Mot överheten står människan, mot samhället står individen, och diktarens uppgift är att sätta sökarljuset på de sjuka punkterna i samhället och liera sig med de förföljda och de förtryckta, med frihetssökarna och sanningssägarna." Här känner man igen både författaren Moberg från "Rid i natt" och publicisten Moberg från rättsrötedebatternas år.

Gunnar Eidevall har gett sig en svår uppgift när han i en liten pocketbok på 250 sidor har försökt att ge en helhetsbild av Vilhelm Moberg som författare. Riktigt har det väl inte lyckats, man saknar litteraturvetenskapens distans till sitt ämne. Det som skildras i förälskade tonfall är egentligen Eidevalls eget läsäventyr. I sin avhandling ger Eidevall en mer nyanserad bild. I den här lilla studien är uttalanden som "I porträttet av Valter utlämnar Moberg sig själv och sitt författarskaps villkor" vanliga, men Eidevall går inte in på de intressanta spörsmålen om hur detta går till eller i vilka avseenden det förhåller sig så.

Om Mobergs berättarteknik talar Eidevall ganska litet och då närmast om honom som historiker. Mobergs lärlingsår då han arbetade som journalist på olika landsortstidningar redovisar Eidevall närmast genom hans verksamhet som bygdeskildrare. Men vad Vilhelm Moberg gjorde medan Ville i Momåla skrev bygdeskildringar får vi veta ganska litet om, trots att mycket av hans författarprofil måste ha skapats under dessa år.